

Door: Vera Van den Berghe
in aangepaste versie verschenen in het boek 'Dans Mondial', Lannoo 2008

Wie naar Egypte reist, kan er niet omheen: buikdans is, naast de piramiden, de tempels, de Nijl en de woestijn, één van de beroemdste attracties van het land. In Khan-al-Khalili, de grote souk van Cairo, is er geen ontsnappen aan de danssjaaltjes en muntjesgordels. Zelfs het kleinste souvenirwinkeltje heeft wel enkele buikdansattributen te koop.

In hotels, discotheken, Nijlboten, restaurants en nachtclubs worden buikdansshows aangeboden voor oosterse en westerse toeristen. De beste danseressen zijn te vinden in Cairo, voornamelijk in de nachtclubs van 5-sterrenhotels. Die acts krijg je wel pas te zien na middernacht, vaak rond 2 of 3 uur. In goedkopere gelegenheden en in vakantieoordens zoals Sharm-el-Sheik laat de kwaliteit van de dansvoorstellingen al eens te wensen over. Op onverwachte plaatsen vind je dan weer pareltjes van buikdanskunst: de dochter van de hotelkok, het jonge meisje in de muziekwinkel ...

Maar in Egypte behoort buikdans ook tot de volkscultuur. Er gaat nauwelijks een huwelijk voorbij zonder het optreden van een buikdanseres. Wie te gast is bij een dergelijk feest wacht een prachtige nacht. Naast het optreden van de professionele danseres tonen ook vrouwen en meisjes van alle leeftijden vol trots en met evenveel plezier hun buikdanskunst.

Maar wat is toch dat buikdansen dat mannen en vrouwen in Oost en West zo fascineert en aantrekt? We zoeken antwoorden in een reis naar de onderbuik van geschiedenis, volkse cultuur en variété.

Buikdans in 1001 verhalen: een geschiedenis

Wortels

De geschiedenis van een dans reconstrueren is altijd moeilijk. Beschrijvingen en afbeeldingen kunnen geen beweging weergeven. Daarom blijft er steeds een deel versluierd en voorwerp van speculatie en interpretatie. Hoewel buikdans haar huidige vorm grotendeels in de vorige eeuw heeft gekregen, vinden we in de dans ook een aantal verwijzingen naar oeroude culturen.

In de prehistorie had dans een rituele of religieuze betekenis: kwade krachten werden bezworen, goede geesten uitgenodigd. Tijdens trancedansen zocht men contact met de wereld van de geesten of de goden. Het mysterie van vruchtbaarheid en voortplanting, het geheim van de moederschoot en de seksualiteit speelde een centrale rol. Vandaag zijn de meest kenmerkende bewegingen van buikdans die van het bekken en de onderbuik. Beweren dat buikdansen in prehistorische vruchtbaarheidsculturen als religieus ritueel werd uitgevoerd is misschien wat kort door de bocht. Maar dat 'bekken'-dansen verbonden is met, en organisch gegroeid uit de fascinatie voor geboorte en seksualiteit lijkt vanzelfsprekend.

Het faraonische Egypte heeft eveneens haar stempel gedrukt op buikdans. Oorspronkelijk werd dans er uitgevoerd als ritueel, bijvoorbeeld ter ere van de hemelgodin Hathor - tevens godin van liefde en vreugde, muziek en dans. Thema's hierbij waren geboorte, dood en wedergeboorte. Later leefde de dans ook los van religie. Elke farao of hoogwaardigheidsbekleder had een muzikale en dansante escorte (de 'vreugdeschenksters') voor persoonlijk vermaak of voor publieke festiviteiten. Vandaag vinden we in buikdans nog

enkele faraonische elementen terug. Sommige houdingen, zoals de torsies in het lichaam en de stand van handen en armen, herinneren aan Oud-Egyptische tekeningen in tempels of graven.

Ook zigeuners hebben een grote rol gespeeld in de evolutie van buikdans. Zij leefden min of meer buiten de samenleving, om hun vrijheid te bewaren of omdat ze niet geaccepteerd werden. Daardoor ontsnapten ze aan de soms strenge regels van fatsoen en moreel aanvaardbaar gedrag. Vanaf de 5e eeuw ontstonden er verschillende migratiegolven vanuit het Indisch subcontinent naar het Westen. Deze reizigers, vandaag bekend als de Roma, stonden aan de wieg van de uiterst fascinerende muziek en dans die we vandaag terugvinden in verschillende regio's rond de Middellandse Zee en in Oost-Europa. Waar zij kwamen vermengden ze hun oosterse wortels met de plaatselijke cultuur. Zo ontstonden nieuwe dans- en muziekvormen. Hun vermogen om zich aan te passen en voortdurend nieuwe invloeden op te nemen in hun culturele reiskoffer, samen met een geheel eigen vrije geest maakte hun muziek en dans bijzonder rijk en levendig.

De 'gypsies' die zich uiteindelijk in Egypte vestigden behoorden tot de 'Nawwar'-stam (aanbidders van het licht). Zij verlieten India in de 10e eeuw om Egypte te bereiken tussen de 11e en 14e eeuw. Ook in Jordanië, Syrië en Libanon vonden de Nawwar een nieuwe thuis. Zij waren sterk beïnvloed door de Iranese cultuur en hadden weinig te maken met die andere grote Roma stam, de 'Gurbet'. De Gurbet vestigden zich vooral in Turkije en Europa. Vele van deze migranten waren beroepsentertainers. In Egypte vonden zij dan ook aansluiting bij een groeiende traditie van muzikaal volksvermaak. Ook nu nog vinden we er zigeunerfamilies waar muzikanten, zangeressen en danseressen hun kunst doorgeven van vader op zoon, van moeder op dochter.

Vandaag leeft buikdans verder in de Arabische populaire en traditionele muziek. Dat de dans juist in deze cultuur tot bloei kwam is op het eerste gezicht verwonderlijk, maar niet onlogisch. In de Islam is de publieke wereld traditioneel het terrein van de mannen; vrouwen wordt sterk ontraden zich er in te bewegen. Het terrein van de vrouwen is de harem. Harem betekent 'verboden', of 'beschermd', of ook gewoon: 'vrouwenruimte'. Het is de plek in huis waar vrouwen en jonge kinderen samenleven. Feesten zoals huwelijken en besnijdenissen werden traditioneel ook gescheiden gevierd. Door deze segregatie hadden vrouwen de vrijheid om zich uit te leven in muziek en dans, los van het mannelijk oog en zonder de taboes die in de 'gemengde wereld' bestaan tussen mannen en vrouwen. Zo konden vrouwen op een heel natuurlijke wijze een sensuele dansvorm ontwikkelen die door en door vrouwelijk is.

Oer-buikdanseressen en Oriëntalist

Toen Napoleon met zijn expeditie omstreeks 1800 neerstreek in Egypte, begon een nieuw tijdperk voor de westerse kunst en wetenschap. Vele Europeanen raakten gefascineerd door de mysterieuze Oriënt. De Egyptologie werd geboren en Oriëntalisme kwam tot volle bloei. Omgekeerd wilde de heerser Mohammed Ali zijn land moderniseren en werkte daarvoor maar al te graag samen met westerse ingenieurs en bouw-heren. De westerse 'gastarbeiders', kunstenaars en wetenschappers stroomden toe.

Eén van de meest besproken 'fenomenen' waarmee deze reizigers in contact kwamen waren de Ghawazee, de 'dansende vrouwen'. Volgens sommigen zijn ze de rechtstreekse

afstammelingen van de Roma; anderen beweren dat de Ghawazee oer-Egyptisch zijn en afstammen van de faraonische artiestenfamilies. Hoe dan ook, toen ze door de westerse reizigers werden 'ontdekt', waren de Ghawazee beroepsdanseressen die al sinds eeuwen traditionele feesten opluisterden. Bij optredens werd hen geld toegeworpen, een gewoonte die nog altijd bestaat. De danseressen naaiden de muntstukken op hun kledij als bewijs van hun succes. Vandaag is een 'muntjesgordel' nog steeds een typisch buikdansattribuut. In een tijd dat in het Westen vrouwen letterlijk en figuurlijk 'ingesnoerd' werden spraken deze 'vrije' vrouwen met hun kronkelende en suggestieve bewegingen natuurlijk tot de verbeelding. Soms boden de vrouwen ook meer dan alleen maar dans: vooral onder invloed van de westerse reizigers bloeide de prostitutie.

De gewone Egyptenaren leefden grotendeels volgens Islamtradities. Zij begonnen zich meer en meer beledigd te voelen door het vertekende beeld dat de Westerlingen hadden over hun zeden. De Ghawazee dansten publiekelijk en vertoonden zich zonder sluier, wat ook ergernis opwekte bij de plaatselijke bevolking. Daarom verbande Mohammed Ali in 1834 alle danseressen uit Cairo. De Ghawazee trokken naar het Zuiden en vestigden zich in verschillende plaatsen langs de Nijl, voornamelijk in Assuit, Esna en Luxor.

Tot in de jaren 1970 kon je in Luxor nog genieten van de dans van de Banaat Mazin, een beroemde dansfamilie. Vandaag zijn de Ghawazee zo goed als verdwenen. De showbusiness stelt andere eisen aan danseressen en de eerder wilde, ongepolijste en aardse zigeunerdans valt niet meer in de smaak. De opgang van het religieus conservatisme maakt het voor meisjes ook een zeer hachelijke beroepskeuze.

Hollywood aan de Nijl

Het culturele contact en de uitwisseling tussen Egypte en Europa nam gaandeweg toe. In 1871 opende het 'Opera House' in Cairo met Verdi's Aïda. De muziek- en danswereld in Egypte was erg ontvankelijk voor modernisme en westerse invloeden. Muzikmakers wisten Europese en Amerikaanse invloeden te verwelkomen en te incorporeren zonder hun eigenheid te verliezen. Zo werden bijvoorbeeld saxofon en accordeon toegevoegd aan hun eigen instrumentarium, bestaande uit onder andere de Qanoun (sitar), Ud (Arabische luit), Nay (rietfluit), Rebaba (oerviool), Mizmar (Schalmei) en Tabla (vaastrommel). Latijnse ritmes als rumba werden overgenomen, en componisten zoals Mohammed Abdel Wahab schreven werken voor grotere, op westers model geïnspireerde orkesten.

Ook de dans kreeg nieuwe impulsen. Vanaf het begin van de 20 e eeuw ontstonden in Cairo nachtclubs met muzikaal vermaak. Eén van de beroemdste daarvan was: 'Casino Badia', in 1926 opgericht door de Libanese actrice en danseres Badia Masabny, naar het model van de betere Europese cabarets. Casino Badia presenteerde entertainment met acteurs, zangers, muzikanten en dansers voor een zowel Midden-Oosters als Europees publiek. Dit was het begin van een nieuwe populaire cultuur, los van de aloude volkstradities. Muziek en dans werd uit de traditionele en participerende familiale omgeving gehaald en als entertainment gebracht voor een betalend en zittend publiek. Het was het begin van de Variété, en van wat vandaag in de buikdans nog altijd de 'cabaretstijl' wordt genoemd.

Deze nieuwe cultuur veroorzaakte een kettingreactie van veranderingen. Onder invloed van het Europese ballet werd het bewegingsvocabularium van de Egyptische dans uitgebreid en

'opgepoetst' met meer gebruik van de ruimte, met theatrale choreografieën, met lyrische armbewegingen en met gebruik van sluiers. De dans werd verfijnd en gestileerd en mede daardoor tot een 'hogere' niveau getild. Badia Masabny stimuleerde artiesten om hun act bij te schaven en haar nachtclub werd al snel een kweekschool voor de nieuwe supersterren van de buikdans.

Rond dezelfde periode lanceerden enkele vroege Hollywood films een beeld van Oriëntaalse vrouwen dat grote invloed zou hebben, ook al beantwoordde het niet echt aan de werkelijkheid. Amerikaanse cabaret-danseressen lieten zich inspireren door het Oriëntalisme en lanceerden hun eigen 'oriental fantasy' act met aangepaste kledij. Het is daar dat de nachtclub-buikdanseressen van Caïro inspiratie vonden voor hun showkledij. Het typische cabaret-kostuum was geboren: een heupgordel met laaghangende wijde rok of broek met splitten aan de zijkant, een met pailletten versiert bovenstuk en een blote buik.

Vanaf de jaren 40 bloeide de filmindustrie in Caïro, met een afzetmarkt over de gehele Arabische wereld. Grootse, Arabisch gesproken film-musicals bekoorden miljoenen. Verschillende danseressen uit Casino Badia begonnen een tweede carrière als filmster: Tahia Carioca en Samia Gamal zijn vandaag nog steeds grote voorbeelden voor vele buikdanseressen uit de hele wereld. Later was er ook Naïma Akef, een musical-artieste met een bijzondere uitstraling, die acteerde, zong en danste. Een ander groot multitalent uit deze musicals was Farid El Atrache, meesterlijke luitspeler, componist, zanger en acteur. Hij was de romantische held in vele films. Zijn liedjes worden tot vandaag hardop meegezongen, en geen buikdanser kan aan de verleiding weerstaan er op te dansen.

Egypte heeft een groot talent voor variété, voor glitter en glans en uiterlijk vertoon. Tegelijkertijd leeft er veel gevoel voor poëzie, emotie en spiritualiteit. Het is die mix die de Egyptische buikdans-wereld net dat ietsje meer geeft. Zelfs in die schijnbaar zo oppervlakkige variétéwereld heeft buikdans haar oude ziel en oerkracht niet verloren.

Een westerse geschiedenis

De naam 'danse du ventre' werd voor het eerst gebruikt door de Franse reizigers in Noord-Afrika in het begin van de 19 e eeuw. Met die naam duiden ze de 'wulpse' dansen aan van de vrouwen van de Ouled Naïl, een matriarchale berberstam in Algerië. Later werd de naam ook gebruikt voor de dans van de Egyptische Ghawazee. Deze dansende vrouwen werden in talrijke Oriëntalistische schilderijen en geschriften bejubeld. De Franse schrijver Gustave Flaubert schreef veelvuldig over zijn ontmoetingen met hen en kruigde zijn relaas met lyrische beschrijvingen.

Tijdens de wereldtentoonstelling in Chicago in 1893 werden voor het eerst Egyptische dansen gepresenteerd aan het Amerikaans publiek. In die tijd dook de term 'bellydance' op. De festivalpromotor hoopte met die benaming meer publiek aan te trekken, wat ook gebeurde. 'Bellydance' werd een begrip in Amerika en kreeg al snel een plaats in modernere Oriëntalistische kunst-uitdrukkingen, zoals de (erotische) fotografie en vooral de Hollywood-film. Buikdans is er sindsdien nooit meer verdwenen, ook al doofde het Oriëntalisme in de filmwereld vrij snel uit. Vandaag leeft in Amerika een uitgebreide buikdans-scène met scholen, festivals, muziekproductie en boeken. De dans is er zo ingeburgerd dat men in de

buikdanswereld spreekt over de 'Amerikaanse stijl': showgericht, technisch uitgepuurd, sterk beïnvloed door jazzdance, eerder een westerse fantasie dan een (oosterse) etnische dans.

In de jaren 1960-1970 is buikdans via Amerikaanse danseressen naar Europa overgewaaid. En ook hier werd het een succes: honderden, en later duizenden vrouwen en meisjes voelden zich aangesproken en geroepen. Maar al gauw keerden de Europese danseressen terug naar de Egyptische bron. De cirkel was rond.

Danseressen tussen show en soul

Muziek en dansstijlen

De buikdansstijlen die we vandaag in Egypte zien markeren verschillende periodes uit de geschiedenis van de dans. Dans en muziek zijn zo verstrengeld dat namen als Shaabi, Baladi en Sharqi zowel verwijzen naar de dansstijl als naar een muziekgenre. Om aan te duiden dat het over dans gaat voegt men er meestal 'raqs' (= dans) aan toe: bijvoorbeeld Raqs Sharqi (= dans van het Oosten).

Shaabi (= volks, of populair) is de volksmuziek en dans in de meest brede zin. Van de aloude traditionele volksmuziek uit de dorpen langs de Nijl, via de 'zigeunermuziek' van de Ghawazee danseressen, over de muziek van woestijnvolken als de Beduin tot en met de grootstedelijke popmuziek van hippe zangers als Hakim of Saad. Het is de muziek die gespeeld en gezongen wordt op feesten, en waar jong en oud, man en vrouw op danst. Het is een feestelijke, familiale en ongepolijste dansvorm, vanuit de buik van het volk.

Baladi (= van het land) is in essentie hetzelfde: de dans van de gewone mensen. De term wordt echter meestal gebruikt om de grootstedelijke muziek- en dansstijl aan te duiden, ook wel 'Egyptische Blues' genoemd. Kenmerkend is het gebruik van accordeon, saxofoon en trompet in een muzikale structuur die de danseres als het ware meeneemt op een reis van ingetogenheid naar uitbundige sensualiteit. Het is een dansstijl die hoort bij de stad, en waar melancholie en heimwee naar het geboorteland een nieuwe kleurdiepte toevoegen aan de feestelijke Shaabi.

Sharqi (= van het Oosten) is een klassieke stijl, met wortels in de hoofse Arabische muziekcultuur, verfijnd en subtiel. Meer bepaald verwijst de term naar de buikdans die ontwikkeld werd door de film-danseressen in de gouden tijd van de musicals, op composities voor grote orkesten, met invloeden uit het ballet en met theatrale choreografieën.

De **cabaret**-stijl is misschien het best gekend en meest gebruikt, maar het is niet echt een oorspronkelijke stijl. Het is een samenvoeging en stilering van alle andere stijlen tot een Egyptische versie van 'show-dance'. Een typische dansroutine bevat klassieke en populaire stukken, aangevuld met theatrale elementen zoals een orkestrale introductie, de 'entree' van de danseres en één of meerdere spectaculaire drumsolo's. Het is vooral deze stijl die overal ter wereld gekend is als 'buikdans'.

Danseressen

Professionele buikdanseressen in Egypte vertellen graag hoe ze al van kindsbeen af zo vaak mogelijk huwelijksfeesten bezochten om te kijken naar deze prachtige dans, en om te proberen de danseressen na te bootsen. Cursussen in groep bestaan er niet, de dans leeft gewoon in de familie en op feesten. Meisjes met dansambitie kunnen zich wel professioneel scholen in klassieke en hedendaagse dans naar westers model. In deze dansopleidingen is bijna altijd ook traditionele Egyptische dans opgenomen. Ook kunnen ze solliciteren bij een folklore dansgroep en daar al doende verder evolueren. In Egypte word je geen buikdanseres via een diploma, maar uit 'roeping', en soms uit noodzaak. Ambitieuze danseressen laten zich meestal privé begeleiden door choreografen. Wanneer ze zeer succesvol (en dus rijk) worden, laten ze choreografieën creëren die hen op het lijf worden geschreven en voor hen voorbehouden blijven. Sommige danseressen hebben zelf choreografisch talent en maken hun eigen dansen. Of ze worden op hun beurt dansbegeleider.

Velen dromen ervan superster te worden met een eigen show in de duurste clubs en hotels, begeleid door orkesten van 20 tot 30 muzikanten, te worden ingehuurd voor grootse huwelijksfeesten van de allerrijksten, en - zelfs naar westerse normen - zeer veel geld te verdienen. De sterstatus van deze vedettes wordt gekleurd door schandalen in de roddelpers, opeenvolgende huwelijken en veelbesproken plastische chirurgie. Eén van de meest bekende diva's vandaag is Dina: topdanseres, intelligent, grondig chirurgisch verbouwd en erg sexy. De Egyptische paparazzi hebben er een kluif aan!

Maar niet iedereen heeft de juiste mix van talent, charisma en commercieel genie. De meeste buikdanseressen hebben een klein inkomen en een lage status. Het zijn overwegend 'vrije' vrouwen: ongetrouwd of gescheiden. Ze beschouwen hun danscarrière als voorlopig, als een tussenstadium in hun leven. Zodra ze in een huwelijk stappen geven ze uit vrije wil, of omdat hun echtgenoot dat eist, hun leven als danseres op.

In de jaren 1960 waren volgens het Ministerie van Cultuur in Egypte rond de 5.000 professionele buikdanseressen geregistreerd, vandaag zijn dat er minder dan 500. Die grote terugval heeft verschillende oorzaken. De Egyptische film-musical heeft al lang haar beste tijden achter de rug. De rijke Arabieren, voorheen fervente bezoekers van de dure nachtclubs in Caïro, gaan tegenwoordig liever op vakantie naar Europa of Amerika. Vele jongeren vinden buikdansen ouderwets. Zij gaan liever naar de discotheek om op modernere muziek te dansen. En door het religieus fundamentalisme zweren ook meer en meer buikdanseressen én hun publiek dit 'aanstootgevend vertier' af.

Fatsoen en hypocrisie

Buikdanseressen in Egypte bewegen zich voortdurend in een wankel evenwicht tussen vrijheid en fatsoen. De algemene houding tegenover buikdans is typerend dubbelzinnig: iedereen is er gek op maar keurt het tegelijkertijd af. Vele mannen bewonderen buikdanseressen, maar wijzen het buikdansen moreel af. 'Een buikdanseres? Fantastisch, zolang het maar niet mijn vrouw is. Of mijn dochter. Of mijn zuster.' Voor een Egyptische man valt er geen eer te halen uit een buikdansende echtgenote. Tenzij het een superster is natuurlijk.

Buikdansen en Islam lijken moeilijk verenigbaar, en dit is zeer voorzichtig uitgedrukt. Volgens sommige interpretaties van de Islam is publiek optreden voor een vrouw

ongoorloofd, haar terrein ligt thuis. Om economische en emancipatorische redenen gaat vandaag een grote groep van de vrouwen buitenshuis werken of studeren. Maar diepgewortelde ideeën verdwijnen niet zo snel. Zo zie je in kleinere dorpen of volkswijken nog altijd weinig vrouwen op straat, en boodschappen worden nog steeds gedaan door de echtgenoot. Op een podium verschijnen en er bovendien zeer sensueel bewegen is dus een probleem voor een goede moslima. Zelfs zangeressen zijn niet geheel onverdacht. Traditioneel staan zij dan ook onbeweeglijk en in allesverhullende kledij op het podium, om toch maar geen aanstoot te geven. Wat uiteraard onmogelijk is voor de danseressen.

Al tientallen jaren probeert de overheid via vergunningen en strenge gedragsregels de fatsoensrakers te sussen zonder de traditie te knechten of de buikdanseconomie te schaden. De gedragsregels die aan buikdanseressen worden opgelegd hebben overwegend te maken met kledij. Maar ze stimuleren vooral de creativiteit van de kledingontwerpers. Zo is er het beroemde buiknetje, al of niet met een naveljuweel. Met dit huidkleurige netje kan een danseres haar buik 'bedekken' en toch volledig laten zien!

De fatsoensregels worden met wisselende strengheid bewaakt en zelfs een topdanseres als Dina kan gearresteerd worden wegens schending van de goede zeden. Dat gaat dan gepaard met veel media-heisa en eindigt meestal met publieke excuses, tranen en beloftes. Conservatieve krachten hebben al verscheidene pogingen ondernomen om het publiekelijk buikdansen definitief aan banden te leggen. Maar dans en muziek, die in wezen niets met de Islam te maken hebben, zijn zo diepgeworteld dat ze moeilijk uitroeibaar blijken. Wel worden de regels strenger en minder en minder meisjes voelen zich geroepen om de buikdanskunst uit te oefenen. Maar er zal nog veel water door de Nijl moeten stromen alvorens het buikdansen in Egypte verdwijnt.

En de mannen?

Toen in het begin van de 19 e eeuw alle danseressen uit Caïro werden verbannen, bleef de vraag naar muzikaal en sensueel vermaak. Spoedig kwam er een antwoord uit onverwachte hoek. Vanuit Istanbul verschenen de Turkse dansjongens. Deze mooie jonge mannen creëerden een waas van mysterie over hun seksuele identiteit en de meeste Westerlingen werden zo betoverd door hun sensuele dansen dat ze nauwelijks beseften dat het jongens waren.

Egyptische mannen dansen graag en veel. Op feesten kan je geregeld meemaken dat ze een sjaal rond de heupen knopen om vervolgens met veel plezier en ongegeneerd te gaan buikdansen. Een in onze ogen vrij 'vrouwelijk' vertoon. Uiteraard is er meer dan buikdans; de volkscultuur bevat ook enkele typische mannendansen. Bekend is de Tahtib, een gevechtscdans uit het Zuiden van Egypte, traditioneel gedanst door twee 'tegenstanders' met lange houten stokken. De Raqs-el-Asaya is daarvan afgeleid: een speelse en minder dreigende stokdans die ook door vrouwen wordt gedanst. Tot slot is er de Tanoura, een wervel- of derwish dans met kleurrijke rokken.

Traditionele dansen worden in Egypte zoals overal ter wereld verdrongen door moderner vermaak als popmuziek en televisie. Toch hebben ze dankzij het pionierswerk van Mahmoud Reda een tweede leven gekregen in theater en variété. Deze choreograaf en dansleider bracht in de tweede helft van vorige eeuw de traditionele Egyptische dansen op alle grote podia.

Reda verenigde een enorme liefde voor de Egyptische volkscultuur met een klassieke dansopleiding. Hij inventariseerde de traditionele dansen uit de verschillende regio's en stilerde ze tot podiumkunst. Zijn gezelschap van dansers en danseressen kreeg algemene erkenning en reist tot vandaag de wereld rond als ambassadeur van de Egyptische volkscultuur. Bekende buikdanseressen en choreografen, zoals Raqia Hassan, zijn in zijn ensemble gestart. Later werd hij in de gehele wereld door buikdanseressen gevraagd en geliefd als lesgever.

Een andere grootheid in de buikdanswereld was Ibrahim Akef. Afkomstig uit een familie van kunstenaars en acrobaten en neef van de beroemde buikdanseres Naïma Akef maakte hij carrière als choreograaf voor musicaldanseressen. Hij stond bekend als een echte 'star-maker'. Verschillende generaties grote sterdanseressen werden door hem begeleid en gestuurd.

Egyptische mannen kunnen zich, net als de vrouwen, in verschillende dansscholen bekwamen in klassieke dans en folklore-stijlen. Later kunnen zij het proberen in het theater, of in één van de vele folklore showdansgroepen. Sinds enkele decennia maken heel wat mannelijke dansers de overstap naar Europa of de Verenigde Staten, waar zij een buikdansschool opstarten, en meestal met veel succes. Westerse buikdanseressen hebben vanzelfsprekend een voortdurende behoefte aan rechtstreekse Egyptische bijscholing. En zo komen deze dansers in het Westen lesgeven aan een bijna uitsluitend uit vrouwen bestaand publiek, in een discipline die ze in Egypte als man zelf niet op de scène mogen brengen. Publiekelijk 'dansen als een vrouw', wordt er voor een man immers beschouwd als zedenschennis.

In het Westen zijn er hier en daar wel buikdansende mannen te vinden. Sommige dansen zeer vrouwelijk, andere zoeken naar een mannelijke of meer neutrale uitstraling. Toch blijft buikdans, zowel bij ons als in Egypte, een echte vrouwendans.

Een westerse fascinatie

Wat trekt een westers publiek zo aan in buikdans? Er is natuurlijk nog steeds het mysterie van de Oriënt en van de Oriëntaalse vrouwen. Wij kijken gefascineerd naar een samenleving die vrouwen ontraadt de publieke ruimte in te gaan (en als het dan toch moet liefst zo kleurloos, onopvallend en bedekt mogelijk), maar tegelijkertijd toelaat dat ze zich ten volle en publiekelijk uitleven met bewegingen waar westerse vrouwen nauwelijks aan durven denken. Het feit dat vrouwen niet (als seksuele wezens) gezien mogen worden prikkelt de fantasie. De vrije en ongeremde buikdans speelt daar op in. Ondanks alle moeilijkheden van de laatste decennia (migratie - terrorisme - fundamentalisme) blijft die westerse fascinatie bestaan.

Voor westerse danseressen speelt nog een ander element. Hoe vrij wij ook denken te zijn, in ons hoofd en in ons lichaam dragen ook wij een verhullende sluier die we niet zo makkelijk kunnen afwerpen. Buikdans is bij uitstek een dans waarin vrouwen zich kunnen laten zien, niet alleen lichamelijk maar in hun volheid als persoon. In onze cultuur, waar vrouwen eerder 'geëtaaleerd' worden, voelen velen de behoefte hun échte lichamelijke vrijheid te ontdekken, en die te laten zien. Buikdans is een erotische maar vooral een bezielde dans, waarin vrouwen zich als mens uiten, en niet als object. Westerse vrouwen vinden in buikdans hun bezielde en subjectieve lichamelijkheid terug.

In onze cultuur waar weinig mannen dansen, is een dans waarbij je geen partner nodig hebt een geschenk uit de hemel. De 'vrouwen-onder-elkaar' sfeer waarin buikdans meestal wordt aangeleerd en gedanst is voor vele westerse vrouwen een echte verrijking. Het erotische aspect, 'je goed in je vel voelen', 'genieten van je lichaam', 'je aantrekkelijk voelen' speelt ook een rol voor alle leeftijden. Zo dansen moeders en dochters 'zusterlijk' naast elkaar. En tenslotte is er natuurlijk het sprookjesachtige, met de glitter en glans die er van afstraalt. In de buikdans kunnen we even prinses zijn in ons eigen lichaam.

Buikdans tussen Oost en West

'Buikdans bestaat niet; het is een Oriëntalistische fantasie van Westerlingen.' Een kritische, maar ook erg westerse uitspraak. Buikdans is in zijn huidige vorm wel ontstaan uit de dialoog tussen culturen. Zonder de invloed van Hollywood en de Europese Cabarets uit het begin van de 20 e eeuw zou dans in Egypte niet zijn wat het nu is.

De belangstelling van de Westerlingen en de vele uitwisselingen tussen de deze verschillende culturen hebben een diepgaande invloed uitgeoefend op buikdans, niet in het minst omdat er een nieuwe entertainment-economie rond ontstond. Danstechniek, muziek, aankleding en setting evolueerden snel onder westerse invloed. Maar laten we de dans niet onderschatten. Egyptische buikdanseressen bewaren een geheel eigen karakter en expressie. Technische beheersing is voor hen slechts een middel; de ziel en de uitdrukking van de muziek staan centraal. Dit in tegenstelling tot vele westerse danseressen, die techniek en vorm laten overheersen. Westerse buikdanseressen zijn vaak geneigd zichzelf en hun publiek te overtuigen van hun 'authenticiteit', door technische hoogstandjes en anekdotiek. Egyptische danseressen daarentegen overtuigen door hun 'soul', hun overgave aan de muziek. Buikdans is en blijft een Egyptische dans, hoeveel variaties er ook ontstaan in de rest van de wereld. Iedere Egyptenaar zal dat met plezier en trots bewijzen. En als het moet met een demonstratie.

Maar de uitwisseling loopt verder. Terwijl in Egypte buikdansen als publiek entertainment al een tijdje over haar hoogtepunt heen is, zit het in het Westen volop in de lift. Buikdansscholen en gezelschappen schieten als paddestoelen uit de grond, en meer en meer reguliere dansscholen en fitnessclubs nemen buikdans in hun aanbod op. Voor de grote meerderheid blijft buikdansen een aangename en gezonde hobby, weinigen slagen er in om er ook van te leven. Buikdanseressen treden hier vaak op tijdens huwelijken, bedrijfsfeesten, toeristische beurzen, wereldfestivals en allerlei sociaal-culturele activiteiten. De meest beoefende stijl is de 'cabaret-stijl', een klein aantal danseressen verkiest echter de meer traditionele stijlen.

Voor elke westerse buikdanseres met ambitie is reizen naar Egypte een must: om bij te scholen, om cultuur en traditie op te snuiven, of om een kans te wagen in de plaatselijke showbizz. Wie zich in Egypte wil bijscholen kan terecht bij choreografen voor privé lessen. Sinds 2001 worden er ook regelmatig festivals georganiseerd met workshops, kostuumshows en optredens. Danslustigen uit alle continenten komen daar samen om zich onder te dompelen in de Egyptische danswereld. Het bekendste festival wordt jaarlijks in Caïro georganiseerd door ex-danseres en choreografe Raqia Hassan. Voor de Egyptische economie is dit buikdanstoerisme niet onbelangrijk. Bovendien houdt het de buikdanswereld levend en wakker.

Sommige westerse danseressen slagen er in carrière te maken in Egypte. De Britse Yasmina bijvoorbeeld woont en werkt in Caïro, en is er één van de topdanseressen. Sinds het uiteenvallen van de Sovjet-republiek duiken er in Egypte ook heel wat Russische danseressen op. Deze ex-ballerina's vormen een stevige concurrentie voor de autochtone danseressen, wat hier en daar voor onvrede zorgt bij de Egyptische artiesten en toeschouwers.

Vandaag is er vooral in Caïro een levendige en internationale 'markt' van buikdansworkshops, shows en winkels. Buikdanseressen ontmoeten er niet alleen hun Egyptische collega's of leraars, maar ook en vooral gelijkgestemden uit de gehele wereld.

Buikdans met hart en ziel

Buikdans behoort tot de traditionele dansen uit Noord-Afrika en het Midden-Oosten en is vooral bekend via de Egyptische cultuur. Maar ze heeft een universele weerklank: ze wordt met veel liefde en inzet beoefend in bijna heel de wereld.

Buikdans is een mysterie, is niet onder één historische of geografische noemer te vangen. Ze vindt haar oorsprong in de ontmoeting van verschillende volkeren, op het kruispunt van verschillende culturen. Buikdans heeft Afrikaanse en Aziatische wortels en is sterk beïnvloed door het moderne Europa en de Verenigde Staten. Het is een levende kunst die evolueert en verandert, die aantrekbaar en ook kwetsbaar is.

Buikdans is niet te vangen in het strakke onderscheid tussen kunst en entertainment. Het is beide en tegelijk veel meer. Buikdans is spiritueel én commercieel, esthetisch en kitscherig, erotisch en politiek, emotioneel en abstract, aards en gesofisticeerd. Buikdans beweegt zich voortdurend op de grenzen van onze begrippen, ontsnapt aan vaste definities en vindt kracht in die speelse onbemoedbaarheid.

Buikdans is een dans van en voor vrouwen, afkomstig uit de onderbuik, het bekken, de baarmoeder. De dans beschrijft en begeleidt alle fases in het leven van een vrouw: van jong meisje tot oude oma. Buikdans is speels, vrolijk, rebels, krachtig, spiritueel, sensueel en sexy. Elke dans is een nieuwe mix van alle levensingrediënten in een perfect evenwicht tussen natuur en cultuur. Buikdans heeft een oeroude ziel die vandaag nog steeds leeft in de dans zelf en in het leven van ontelbaar veel vrouwen.

Extra's

Wat typeert buikdans?

Buikdans wordt vooral gekenmerkt door de bewegingen van het bekken, torso en schouders. Vooral voor de heupen is er een schat aan ronde, golvende, ritmische, schuddende en trillende technieken. De armen omkaderen deze bewegingen, of voegen er vloeiende figuren aan toe. De focus ligt dus op het lichaam zelf, en niet zozeer op de verplaatsing in de ruimte.

Belangrijk is de zogenaamde isolatie: niet alle bewegingen verlopen in hetzelfde ritme of in dezelfde richting. Het is alsof in de dans verschillende verhaallijnen tegelijkertijd worden

opgebouwd, alsof verschillende lichaamsdelen en bewegingen elk hun eigen specifieke rol spelen in het geheel.

Buikdans wordt traditioneel alleen gedanst. Er is veel ruimte voor improvisatie, al dan niet in dialoog met live muziek. Het is een erg communicatieve dans: de danseres laat zich zien en reageert op het publiek.

Er bestaan geen 'regels', enkel tradities. Elke leraar, danseres of choreograaf kan nieuwe bewegingen of combinaties lanceren. Typische bewegingen (met hun Engelstalige benaming) zijn: hip drop (ritmisch), camel walk (golvend), Egyptian walk (schommelend), shimmie (trillend).

Een verleidingsdans?

Met haar sterke en ronde bekkenbewegingen enerzijds, en haar speels communicatief karakter anderzijds wordt buikdans in het Westen al snel getypeerd als verleidingsdans. Het is zeker een erotische dans. Het optreden van een buikdanseres prikkelt de zinnen, zowel van vrouwen als van mannen. Maar in oorsprong en traditie dansen vrouwen onder elkaar. Vandaag herontdekken ook veel westerse vrouwen in buikdans hun erotische identiteit los van een mannelijk publiek.

Dans is verleidelijk omdat het een directe uiting is van lichamelijke aanwezigheid. Maar buikdans is geen verleidingsdans, het is geen uitnodiging tot meer: de dans zelf is het feest.

What's in a name?

De term buikdans is in het Westen ontstaan, maar intussen overal ter wereld, ook in Egypte, de meest gebruikte benaming. Een andere benaming is: 'Oriëntaalse dans', een letterlijke vertaling van Raqs Sharqi. Hiermee bedoelt men: ten Oosten van de Nijl, een verwijzing naar de Aziatische oorsprong van de dans. Om verwarring te vermijden zegt men ook 'Oriëntaalse buikdans'. Sommigen vinden de term buikdans denigrerend, kitscherig of te weinig verwijzend naar de etnische oorsprong, en spreken liever over Egyptische dans, Arabische dans, of dansen uit het Midden-Oosten.

Vera Van den Berghe

belly-thinking, mind-feeling / denken met de buik, voelen met het verstand